

Comune de Nughedu Santa

Vitòria

Provintzia de Aristanis
www.comunenughedusv.it

Sotziedade Cooperativa "L'altra
Cultura"
Operadore Sara Firinu

Ammenta:

Su sardu est una limba neo-latina, ca benit dae su latinu, comente su catalanu, su corsu, su frantzesu, su friulanu, s'ispagnolu, s'italianu, su ladinu, su portoghesu, su rumenu.

Est faeddadu dae prus de unu millione de pessones in Sardigna e duncas est sa minoria linguistica prus manna de totu Itàlia. Sa limba sarda est amparada siat dae s'Istadu (Lege 482/99) siat dae sa Regione Sardigna (Lege 26/97) chi dant a su sardu sa matessi dignidade de s'italianu. Ma est gasi a beru? E si no est gasi, de chie est sa neghe?

Cando a nde faeddare duas... est mègius!!

Sas limbas de minoria non bivent mai solas ma agiomai semper paris cun sa limba ufiziale. S'iscopu de sos istados in ue si faeddant una limba de minoria est cussu de arribare a su bilinguismu, est a nàrrere chi ambas limbas, sardu e italianu, benint reconnotas a manera ufiziale dae s'istadu, ambas duas benint impreadas pro faeddare de cale si siat argumentu sena chi una potzat èssere considerata prus importante de s'àtera. Arribare a su bilinguismu diat chèrrere nàrrere a tènneru resurtados mannos pro nois sardos:

- s'impreu fitianu de ambas limbas dae parte de totus;
- su reconnoschimentu ufiziale de su sardu dae parte de s'Istadu Italianu;
- sa presèntzia de su sardu in cartellos, in sa toponomàstica e in cale si siat ratza de avisu;
- su bilinguismu in iscola;
- una cussèntzia noa chi nos permitat de bìdere su sardu comente limba e non prus comente dialetu de sa gente pagu istudiada.

Èssere e nàschere *bilingue* cheret nàrrere a tènneru una conca prus bona pro imparare, ammentare, repìtere, fintzas cando s'imparant àteras limbas.

E duncas..., proamus a fàghere su possìbile pro dare ufizialidade a sa limba nostra, pro bi pòdere arribare.. a custu bilinguismu. At à èssere unu càmину longu, custu, longu meda e prenu de ostàculos e dificultades de onni ratza;

Comente iscrìere?

Sas limbas naschent in s'oralidade, s'imparant faeddende. Su sardu est istadu pro sèculos medas, limba faeddada ebbia. Sos conchistadores chi sunt arribados a s'isula nostra nd'ant batidu sa limba issoro; ant arrichidu e fintzas mudadu sa nostra e cumpliadu s'assetu de sa limba sarda.

Su sardu est unu ebbia, emmo. Ma bi sunt diferèntzias in sa manera de faeddare de nois sardos, bi sunt variantes diferentes. Cantas sunt? Fortzis una pro onni bidda de Sardigna!.

Agatare una manera de iscrìere chi potzat agradare a totus, normas ortogràficas chi siant coerentes cun totus sas variantes de su sardu no est fàtzile, ma mancu impossibile. Una limba chi est faeddada ebbia, mancat de carchi cosa, est una limba a metade, arriscat de iscumpàrrere.

Un'iscritu istandard assigurat uniformidade e coerèntzia a sa limba, dd'assigurat sa vida!.

Su sardu iscritu: unu primu passu...

Linguistas cumpetentes incarrigados dae sa Regione Autònoma de Sardigna ant agatadu una variedade iscrita, unas cantas normas ortogràficas de riferimentu, isperimentales e semper abertas a cale si siat annanta o cambiamentu. Sunt nàschidas pro su limbàgiu amministrativu ma, a contos fatos, serbint a totus. E comente diat èssere sena unu pagu de coerèntzia cando iscrivimus?.

Si onniunu iscriet comente prus dd'agradat, ite nde podet essire a pìgiu? Una limba nono, de seguru!!!.

Ma custas normas ortogràficas.... nos agradant?

Assimigiant a cussas de bidda nostra?

Pagu importat como, s'importante est chi nos potzant agiudare a iscrìere!.

Non ti nd'ismèntighes: serbint pro sa limba iscrita ebbia ca sas variantes locales sunt una richesa manna chi... devet sighire a bìvere ca nemos nos podet leare su deretu de faeddare comente amus semper fatu!.

Carchi règula.....

SOS PRONÙMENES

Sa paraula "pronùmene" benit dae su latinu "*Pronomen*" e cheret nàrrere "a su postu de su nùmene" ma podet èssere impreada fintzas a su postu de àteras partes de su discursu.

Pronùmenes personales sugetu

benint impreados a su postu de sos nùmenes e inditant sa pessone, animale o cosa chi faghet o subit s'atzione.

singulare

1 ^ pessone DEO

2 ^ pessone TVE / VOSTÈ

3 ^ pessone ISSU / ISSA / ISSE

plurale

1 ^ pessone DEO

2 ^ pessone TVE / VOSTÈ

3 ^ pessone ISSU / ISSA / ISSE

Pronùmenes personales

cumentu

s'impreant cando in sa frase su pronùmene non tenet funtzione de sugetu ma de:

- cumentu ogetu: *ddu fátzo immoe.*
- cumentu de tèrmine: *apo donadu unu fróre a issa.*
- Àteros cumentos indiretos: *Beni cun megus* (de cumpangia) – *traballo pro issu.*

Sos pronùmenes benint partzidos in duas ratzas:

Formas tònicas o fortes

tzerriadas gasi ca tenent un'atzentu issoro e duncas leant importàntzia in sa frase. Podent èssere impreadas pro cumentos medas e, a su sòlitu, si ponent a pustis de su verbu. Ddas podimus agatare cun totus sos cumentos chi tenent una prepositzione in dae in antis:

Penso a tie, chirco a issos, beni cun nois;

singulare

1^ **persone** De, pro, ...me/a mie/ cun megus

2^ **persone** De, pro, ...te / a tie / cun tegus

3^ **persone** A, cun, de, pro, ...isse /

issu/issa/vostè

plurale

1^ **persone** A, cun, de, pro, ...nois

2^ **persone** A, cun, de, pro, ...bois

3^ **persone** A, cun, de, pro, ...issos / issas

Formas àtonas o dèbiles.

tzerriadas gasi ca non tenent un atzentu issoro e sa pronùntzia s'arrimat a su verbu chi benit in antis. Sos pronùmenes àtonos o dèbiles sunt tzerriados fintzas partigheddas pronuminales ca si divent semper arrimare a su verbu e ddu podent pretzèdere (in custu casu sunt tzerriados *proclìticas*) o sìghere (in custu casu sunt tzerriados *enclìticas*).

Lea◊ddu si t'agrada! (enclìtica); *Saluda◊mi a fraje tuo* (enclìtica); *nos imparant a iscrìere* (proclìtica).

Cando sos pronùmenes àtonos sunt a pustis de su verbu, non s'iscrivent atacados, comente in italianu, ma benint separados cun unu puntu artu: *lea◊mi◊nche◊lu/ddu / nara◊si◊ddu*

Si sos pronùmenes benint in antis de su verbu, non b'at bisòngiu de pònneru su puntu artu: *Mi ddu/lu dant*

singulare Non riflessivu//Riflessivu

1^ **persone** Mi

2^ **persone** Ti

3^ **persone** Li/lu/la -ddi/ddu/dda// Si

plurale

1^ **persone** Nos

2^ **persone** Bos

3^ **persone** Lis/los/las – ddis / ddos/ddas

// si

S'issèberu intre formas àtonas o tònicas dipendet:

- si si cheret dare importàntzia a su pronùmene s'impreat sa forma forte: *pro cussu postu ant leadu a mie;* (chie faeddat cheret nàrrere ca dd'ant preferidu a sos àteros).
- Si imbetzes non si cheret dare importàntzia a su pronùmene s'isseberat sa forma àtona; *M'ant leadu pro cussu postu.* (inoghe si cheret dare un'informatzione ebbia).

Pronùmenes possessivos

serbint a inditare de chie est sa pessone, sa cosa, s'animale e benint impreados cando mancat su nùmene. Tenent sa matessi forma de sos **agetivos possessivos** chi, imbetzes, andant semper paris a su nùmene.

Cussa domo est sa mia/mea, no est cosa issoro;

Sa màchina sua no est noa.

Pronūmenes e agetivos possessivos

Singulare

1^ *peppone* Meu/miu – Mea/mia–Meos/mios–Meas/mias

2^ *peppone* Tuo / Tua/Tuos/Tuas

3^ *peppone* Suo /Sua /Suos /Suas

Plurale

1^ *peppone* Nostru–Nostrā–Nostros– Nostrās

2^ *peppone* bostru–Bostrā–Bostros– bostrās

3^ *peppone* Issoro

Pronūmenes indefinidos

tenent significados diferentes. Podent inditare una cantidade o un'unitade indefinida.

Ambos, cale si siat, calicunu, carchi, nemos, unos cantos/unas cantas, perunu/a, àteru/a/os/as, onniunu/a ognunu/a, međa/as, tropu, matessi, pròpiu/a/os/as.

Pronūmenes interrogativos

serbint pro preguntare cosas chi pertocant sa calidade, cantidade e identidade de sa cosa, peppone o animale numenadu.

Ite Ite ses ppende?

Chie Chie benit cun megus?

Cale, cales Cale cheres?

Cantu, canta, cantos, cantas Cantu abbastas in Sardigna?

Pronūmenes relativos

Custos pronūmenes podent èssere siat sugetu siat complementu ogetu.

Chi

*Sa fèmina **chi** bendet tamata est amiga mia* > inoghe est sugetu ca est sa fèmina chi bendet.

*Sa fèmina **chi** bides, bendet tamata* > inoghe est complementu ca ses tue chi bides a sa fèmina.

SU VERBU

Su verbu est sa parte prus importante de una frase; est fintzas una parte variabile de su discursu; inditatu s'atzione (chi podet èssere fata dae su sugetu o fata a su sugetu) e fintzas sa manera de èssere de peppones, cosas e animales.

Serbit a definire chie est su sugetu e fintzas cando s'atzione est istada fata, duncas su tempus (presente, passadu, benidore).

Su verbu a sa 3^ peppone, siat singulare siat plurale, finit semper cun sa "T" (*andat, papat, issu non faghet nudda*) mancaru sa pronuntzia siat diferente [*andad(a), papad(a), issu non fa(gh)e nudda*].

Sos modos de su verbu: podent èssere *Finidos* (indicativu, congiuntivu, cundizionale e imperativu) o *Indefinidos* (infinidu, partizipiu, gerundiu). Benint tzerriados indefinidos ca mancat s'inditu de sa peppone, de su tempus e de su nùmeru.

SU VERBU ÈSSERE

INDICATIVU

presente

Deo so
Tue ses
Issu / issa est
Nois semus
Bois seis
Issos / issas sunt

imperfetu

Deo fia
Tue fias
Issu / issa fiat
Nois fiamus
Bois fiais
Issos / issas fiant

Passadu pròssimu

So istadu
Ses istadu
Est istadu
Semus istados-as
Seis istados-as
Sunt istados- as

Passadu imperfetu

Fia istadu
Fias istadu
Fiat istadu
Fiamus istados-as
Fiais istados-as

Fiant istados-as

Futuru (Benidore)

Deo apo a èssere
Tue as a èssere
Issu / issa at a èssere
Nois amus a èssere
Bois ais a èssere
Issos / issas ant a èssere

CONGIUNTIVU

presente

Deo sia
Tue sias
Issu / issa siat
Nois siamus
Bois siais
Issos / issas siant

Passadu

Deo sia istadu
Tue sias istadu
Issu / issa siat istadu-a
Nois siamus istados-as
Bois siais istados-as
Issos / issas siant istados/as

CUNDTZIONALE

Presente

Deo dia èssere
Tue dias èssere
Issu / issa diat èssere

Nois diamus èssere
Bois diais èssere
Issos / issas diant èssere

Passadu

Deo dia èssere istadu
Tue dias èssere istadu
Issu / issa diat èssere istadu-a
Nois diamus èssere istados-as
Bois diais èssere istados-s
Issos / issas diant èssere istados-as

IMPERATIVU

Forma positiva

Sias
Siat
siamus
Siais
siant

Forma negativa

Non sias
Non siat
Non siamus
Non siais
Non siant

INFINIDU

Presente Èssere

Passadu Èssere istadu

GERÛNDIU

Presente Essende

Passadu Essende istadu

PARTITZÏPIU PASSADU

Istadu

SU VERBU ÀERE

A diferèntzia de s'italianu, in sardu su verbu "àere" non portat mai sa litera "h" in dae in antis ca non b'at perìgulu de ddu cunfùndere cun àteras paràulas, comente in italianu ("o" congiunzione, "ho" verbu);

INDICATIVU

Presente

Deo apo

Tue as

Issu / issa at

Nois amus

Bois ais

Issos / issas ant

Imperfetu

Deo aia

Tue aias

Issu / issa aiat

Nois aiamus

Bois aiais

Issos / issas aiant

Passadu pròssimu

Deo apo àpidu

Tue as àpidu

Issu / issa at àpidu

Nois amus àpidu

Bois ais àpidu

Issos / issas ant àpidu

Passadu imperfetu

Deo aia àpidu

Tue aias àpidu

Issu / issa aiat àpidu

Nois aiamus àpidu

Bois aiais àpidu

Issos / issas aiant àpidu

Futuru (benidore)

Deo apo a àere

Tue as a àere

Issu / issa at a àere

Nois amus a àere

Bois ais a àere

Issos / issas ant a àere

Futuru anteriore

Deo apo a àere àpidu

Tue as a àere àpidu

Issu / issa at a àere àpidu

Nois amus a àere àpidu

Bois ais a àere àpidu

Issos / issas ant a àere àpidu

CONGIUNTIVU

Presente

Deo apa

Tue apas

Issu / issa apat

Nois apamus

Bois apais

Issos / issas apant

Passadu

Deo apa àpidu

Tue apas àpidu

Issu / issa apat àpidu

Nois apamus àpidu

Bois apais àpidu

Issos / issas apant àpidu

CUNDITIONALE

Presente

Deo dia àere

Tue dias àere

Issu / issa diat àere

Nois diamus àere

Bois diais àere

Issos / issas diant àere

Passadu

Deo dia àere àpidu

Tue dias àere àpidu

Issu / issa diat àere àpidu

Nois diamus àere àpidu

Bois diais àere àpidu

Issos / issas diant àere àpidu

IMPERATIVU

Forma positiva

Apas

Apat

Apamus

Apais

Apant

Forma negativa

No apas

No apat

No apamus

No apais

No apant

INFINIDU

Presente Àere

Passadu àere àpidu

GERÛNDIU

Presente Aende

Passadu Aende àpidu

PARTITZÌPIU PASSADU

Àpidu

VERBOS IN -ARE:

1^ CONIUGATZIONE

Cantare

(comente finas: andare, istimare, faeddare, colare, leare, pesare, cumandare).

INDICATIVU

Presente

Deo canto

Tue cantas

Issu / issa cantat

Nois cantamus

Bois cantades

Issos / issas cantant

Imperfetu

Deo cantaià

Tue cantaias

Issu / issa cantaiat

Nois cantaiamus

Bois cantaiais

Issos / issas cantaiant

Passadu pròssimu

Deo apo cantadu

Tue as cantadu

Issu / issa at cantadu

Nois amus cantadu

Bois ais cantadu

Issos / issas ant cantadu

Passadu imperfetu

Deo aia cantadu

Tue aias cantadu

Issu / issa aiat cantadu

Nois aiamus cantadu

Bois aiais cantadu

Issos / issas aiant cantadu

Futuru (Benidore)

Deo apo a cantare

Tue as a cantare

Issu / issa at a cantare

Nois amus a cantare

Bois ais a cantare

Issos / issas ant a cantare

Futuru anteriore

Deo apo a àere cantadu

Tue as a àere cantadu

Issu / issa at a àere cantadu

Nois amus a àere cantadu

Bois ais a àere cantadu

Issos / issas ant a àere cantadu

CONGIUNTIVU

Presente

Deo cante

Tue cantes

Issu / issa cantet

Nois cantemus

Bois canteis

Issos / issas cantent

Passadu

Deo apa cantadu
 Tue apas cantadu
 Issu / issa apat cantadu
 Nois apamus cantadu
 Bois apais cantadu
 Issos / issas apant cantadu

CUNDITIONALE**Presente**

Deo dia cantare
 Tue dias cantare
 Issu / issa diat cantare
 Nois diamus cantare
 Bois diais cantare
 Issos / issas diant cantare

Passadu

Deo dia àere cantadu
 Tue dias àere cantadu
 Issu / issa diat àere cantadu
 Nois diamus àere cantadu
 Bois diais àere cantadu
 Issos / issas diant àere cantadu

IMPERATIVU**Forma positiva**

Canta
 Cantet
 cantemus
 Cantade
 cantent

Forma negativa

Non cantes
 Non cantet

Non cantemus
 Non canteis
 Non cantent

INFINIDU

Presente Cantare
Passadu Àere cantadu

GERÙNDIU

Presente Cantende
Passadu Aende Cantadu

PARTITZÌPIU PASSADU Cantadu**VERBOS IN -ERE: 2^****CONIUGATZIONE****Timere**

(Comente finas: pèrdere, mòere, cùrrere, ecc).

INDICATIVU**Presente**

Deo timo
 Tue times
 Issu / issa timet
 Nois timimus
 Bois timides
 Issos / issas timent

Imperfetu

Deo timia
 Tue timias
 Issu / issa timiat
 Nois timiamus
 Bois timiais
 Issos / issas timiant

Passadu pròssimu

Deo apo tìmidu
 Tue as tìmidu
 Issu / issa at tìmidu
 Nois amus tìmidu
 Bois ais tìmidu
 Issos / issas ant tìmidu

Passadu imperfetu

Deo aia tìmidu
 Tue aias tìmidu
 Issu / issa aiat tìmidu

Nois aiamus tìmidu
Bois aiais tìmidu
Issos / issas aiant tìmidu

Futuru (benidore)

Deo apo a tìmere
Tue as a tìmere
Issu / issa at a tìmere
Nois amus a tìmere
Bois ais a tìmere
Issos / issas ant a tìmere

Futuru anteriore

Deo apo a àere tìmidu
Tue as a àere tìmidu
Issu / issa at a àere tìmidu
Nois amus a àere tìmidu
Bois ais a àere tìmidu
Issos / issas ant a àere tìmidu

CONGIUNTIVU

Presente

Deo tima
Tue timas
Issu / issa timat
Nois timamus
Bois timais
Issos / issas timant

Passadu

Deo apa tìmidu
Tue apas tìmidu
Issu / issa apat tìmidu
Nois apamus tìmidu
Bois apais tìmidu
Issos / issas apant tìmidu

CUNDTZIONALE

Presente

Deo dia tìmere
Tue dias tìmere
Issu / issa diat tìmere
Nois diamus tìmere
Bois diais tìmere
Issos / issas diant tìmere

Passadu

Deo dia àere tìmidu
Tue dias àere tìmidu
Issu / issa diat àere tìmidu
Nois diamus àere tìmidu
Bois diais àere tìmidu
Issos / issas diant àere tìmidu

IMPERATIVU

Forma positiva

Time
Timat
Timamus
Timide
Timant

Forma negativa

Non timas
Non timat
Non timamus
Non timais
Non timant

GERÙNDIU

Presente Timende
Passadu Aende tìmidu

PARTITZÌPIU PASSADU

Tìmidu

VERBOS IN -IRE: 3[^] CONIUGATZIONE

Finire

(comente finas: fuire, faddire, cosire)

INDICATIVU

Presente

Deo fino
Tue finis
Issu / issa finit
Nois finimus
Bois finides
Issos / issas finint

Imperfetu

Deo finia
Tue finias
Issu / issa finiat
Nois finiamus
Bois finiais
Issos / issas finiant

Passadu pròssimu

Deo apo finidu
Tue as finidu
Issu / issa at finidu
Nois amus finidu
Bois ais finidu
Issos / issas ant finidu

Passadu imperfetu

Deo aia finidu

Tue aias finidu
Issu / issa aiat finidu
Nois aiamus finidu
Bois aiais finidu
Issos / issas aiant finidu

Futuru (Benidore)

Deo apo a finire
Tue as a finire
Issu / issa at a finire
Nois amus a finire
Bois ais a finire
Issos / issas ant a finire

Futuru anteriore

Deo apo a àere finidu
Tue as a àere finidu
Issu / issa at a àere finidu
Nois amus a àere finidu
Bois ais a àere finidu
Issos / issas ant a àere finidu

CONGIUNTIVU

Presente

Deo fina
Tue finas
Issu / issa finat
Nois finamus
Bois finais
Issos / issas finant

Passadu

Deo apa finidu
Tue apas finidu
Issu / issa apat finidu

Nois apamus finidu
Bois apais finidu
Issos / issas apant finidu

CUNDTZIONALE

Presente

Deo dia finire
Tue dias finire
Issu / issa diat finire
Nois diamus finire
Bois diais finire
Issos / issas diant finire

Passadu

Deo dia àere finidu
Tue dias àere finidu
Issu / issa diat àere finidu
Nois diamus àere finidu
Bois diais àere finidu
Issos / issas diant àere finidu

IMPERATIVU

Forma positiva

Fini
Finat
finamus
Finide
Finant

Forma negativa

Non finas
Non finat
Non finamus
Non finais
Non finent

INFINIDU

Presente Finire
Passadu àere finidu

GERÙNDIU

Presente Finende
Passadu Aende finidu

PARTITZÌPIU PASSADU

Finidu

SAS CUNSONANTES

Sas cunsonantes: B D F G chi s'agatant a cumentzu de sas paràulas s'iscient semper, mançari chi cando si faeddàt non sunt pronunziadas:

Naramus
Aristanis est una idda manna
In Aristanis b'at una omo arta 60 metros
Atos in domo non nde tèngio
Serra sa enna!

MA.....

Iscrivimus
Aristanis est una bidda manna
In Aristanis b'at una domo arta 60 metros
Gatos in domo non nde tèngio
Serra sa ghenna!

Si podent iscrìere finas dòpias sas cunsonantes B D L M N R S ebbia

Pro ti nd'ammentare, sunt sas cunsonantes de sas paràulas: Lana sarda, M e B.

Sas àteras cunsonantes non s'adopiant cà in sardu non b'at "opositziones funtzionales": dòpias o nono, su significadu non mudat.

Manu – *mannu* / *caru* – *carru* / *sedà* – *sedda* > si nde pones duas, su significadu mudat.

Totu – *tottu* / *bucca* – *buca* / *avvenare* – *avelenare* > mançari nde pòngias duas, su significadu non mudat.

SA PREPOSITZIONE "DE"

Si devet iscrìere semper, mançari non si pronunziet cando si faeddàt

Naramus
Sa mamma 'e Màriu est betza
Bati.mi un'ampulla 'e abba

MA....

Iscrivimus
Sa mamma de Màriu est betza
Bati.mi un'ampulla de abba

SA VOCALE PARAGÒGICA

In sardu sas paràulas finint belle semper cun una cunsonante ma, cando si faeddāt, capitat de annàghere una vocale a s'ùrtima cunsonante, una vocale de apògiu, tzerriada paragògica (dae su greco *Paragoge*, chi cheret nàrrere annàghere). Sa vocale paragògica non s'iscriet mai!!.

Naramus
In cussa classe bi sunt fèminasa ebbia
In ue este sorre tua?

MA...

Iscrivimus
In cussa classe bi sunt fèminas ebbia
In ue est sorre tua?

SA "D" EUFÒNICA

Sa paràula "*eufonia*" benit dae su greco e cheret nàrrere "boghe, sonu bellu". Est su de nche pònnere sa litera "D" intre duas paràulas pro dare unu sonu prus bellu a su chi si narat o cando bi sunt dificultades de pronùntzia.

Naramus
So andada cun d'una sorre
Ddu bido in donni(a) logu

MA...

Iscrivimus
So andada cun una sorre
Ddu bido in onni logu

SOS ATZENTOS

S'atzentu impreadu in limba sarda est semper cussu grave (˘)

S'atzentu s'iscriet cando ruet:

- in s'ùrtima sillaba o vocale; in italianu custas paràulas sunt tzerriadas "ossitone" o "tronche": Torpè /Tor-**pè**/, Buddusò /Bud-**du-sò**/, tribù /tri-**bù**/;
- in sa tertzùrtima sillaba o vocale, in italianu sunt tzerriadas "proparossitone" o "sdruciole": òmine /ò-mi-**ne**/, pìbera /**pì**-be-**ra**/, fèmina /**fè**-mi-**na**/, tzùcuru /**tzù**-cu-**ru**/;

S'atzentu non s'iscriet cando ruet

- in sa penùrtima sillaba, est a nàrrere in sas paràulas "*parossitone*" o "*piane*" chi sunt sas prus presentes in sa limba: pra**tu**, culla**ra**, lents**olu**, turr**one**.

Ammenta: cando sas paràulas tenent prus de duas sillabas, custas si contant incumentzende dae s'ùrtima.

TZ – Z

In sardu sa lìtera "Z" non s'adopiat mai.

Pro inditare ca su sonu est "*sonoro*", est a nàrrere chi, cando pronuntziamus, sas cordas vocales sunt a fondu a fondu e tremant, iscrivimus Z.

Manzanu, anzenu, ànzelu,

Iscrivimus "TZ", fintzas a cumentzu de paràula, cando su sonu est "*sordo*", est a nàrrere chi sas cordas vocales non tremant: *tziu, artziare, putzu, betzu.*

SA LÌTERA "Q"

Cando s'iscriet in sardu sa lìtera "Q" non benit impreada, duncas **QU + vocale** furriat in **CU + vocale**. Iscrivimus *cuadru*, non *quadru*.

S'AVÈRBIU "NO / NON / NONO"

S'avèrbu "NO" benit impreadu in dae in antis de paràulas chi incumentzant cun vocale sende chi impreamus "NON" in dae in antis de paràulas chi incumentzant cun consonante.

Ma iscrivimus NO in dae in antis de sos pronùmenes "LU, LA, L":

Non dd'aguanto prus;

No ando ca non têngio gana;

No lu potzo fâghere;

Cando est tònica, in positzione finale assoluta est NO o NONO:

Ello nono!; Andadu ses? No(no).

SA CONGIUNTZIONE "NE / NEN"

Sa congiuntzione "NE/NEN", benit dae su latinu *Nec* e non portat mai atzentu ca non podet èssere cunfùndia cun àteras paràulas. Iscrivimus NE in dae in antis de paràulas chi incumentzant cun vocale.

Iscrivimus NEN in dae in antis de paràulas chi incumentzant cun consonante. Ma iscrivimus NE in dae in antis de sos pronùmenes "LU, LA, L".

Ne ando, nen bèngio.

Ne lu biço ne lu penso!

Non chèrgio ne abba nen binu.

PRÒSTESI VOCÀLICA

Sa paràula "pròstesi" benit dae su grecu *próthesis* e cheret nàrrere a "pònneru in dae in antis", a nch'annàghere una vocale o una sillaba a cumentzu de paràula:

rosa > arrosa – riu > arriu – roda > arroda.

Non benit impreada cando s'iscriet in sardu ca non benit dae su latinu e no est connota e impreada in totus sas variantes de Sardigna; duncas est giustu a iscrìere: *rosa, riu, roda..*

S'AGETIVU

Est sa parte de su discursu chi, a su sòlitu, andat paris a su nùmene e serbit pro ddu definire, pro nd'inditare sa calidade o cantidade.

Comente in italianu, s'agetivu mudat a segunda chi su nùmene siat fèminile o maschile, singulare o plurale.

Maria est una pitzoca arta

Cussa fèmina est pitica; su pubiddu est unu bellu pitzocu

SU CUMPARATIVU

Agualidade

cantu , che, comentu, + su nùmene o pronùmene: *Tue non ses betzu cantu a mie; Ses bella che frone; Pedru istudiat comentu unu macu.*

Majoria

prus + agetivu: *Su figiu est prus tontu de su babbu.*

Minoria:

prus pagu + agetivu: *Su figiu est prus pagu tontu de su babbu.*

Faghe atenzione a s'agetivu e a s'avèrbu mègius / peus: *Issu no est mègius de a mie, tue non ses peus de issu.*

SU SUPERLATIVU

dd'impreamus cando cherimus inditare sa calidade prus arta. Su superlativu podet èssere:

superlativu assolutu

dd'impreamus cando cherimus nàrrere chi sa calidade est sa prus arta e non b'at cunfrontu perunu; si podet fàghere in maneras diferentes:

- **repetende duas bortas s'agetivu:** *Cussu pitzocheddu est bonu bonu*

- **agetivu + a beru:** *cussu pitzocheddu est bonu a beru*

- **agetivu + meda:** *cussu pitzocheddu est bonu meda.*

superlativu relatu

dd'impreamus cando, mancaru sa calidade siat sa prus arta, benit cunfrontada cun àteros tèrmines:

articulu determinativu + prus + agetivu:
Cussu pitzocheddu est su prus bonu de sa classe.

SU PLURALE

Su plurale de nùmenes e agetivos si faghet annanghende una S a sa forma singulare, in sas paràulas chi finint cun A, E, I, O, finas cando portant s'atzentu:

- *Mesa* > *mesas*
- *Pane* > *panes*
- *Paneteri* > *paneteris*
- *Sero* > *seros*
- *Cafè* > *cafès*

Su plurale de sas paràulas chi finint cun sa lìtera U si faghet mudende sa U cun OS:
bonu > *bonos*
logu > *logos*

S'ARTICULU

Comente in italianu,

s'articulu determinativu inditat pessone, cosa o animale determinada, est a nàrrere connota dae chie faeddāt o ascurtat:

Su cane est in foras. (ischimus de cale cane semus faeddende, mançari chi nd'amus giai faeddadu);

ma benit impreadu fintzas pro inditare cosas chi sunt ùnicas, non bi nde sunt àteras: *su sole iscaldit meda a mesudie;*

pro inditare una categoria: *su lione bivet in Àfrica*

a su postu de un'agetivu indefinidu, cando cheret nàrrere "ONNI": *deo ando a fàghere s'ispeša su sàbadu sero (onni sàbadu sero).*

S'articulu indeterminativu inditat una pessone, cosa o animale cale si siat, est a nàrrere chi no est connota dae chie faeddāt o ascurtat: *B'at unu cane in foras.*

S'articulu IS benit impreadu siat pro sos nùmenes maschiles siat pro cussos feminiles: *is òmines, is fèminas*

"Unos – unas" cheret nàrrere "prus o mancu", su nùmeru no est definidu o pretzisu: *b'at unos chentu pitzocheddos in cuss'iscola.*

FAEDDOS CHI BENINT DAE ÀTERAS LIMBAS

Sos grupos CE, CI, CIA, CIO, CIV furriant in TZE, TZI, TZIA, TZIO, TZIU: *cinta>tzinta, cittadino>tzitadinu, ciuffo>tzufu, provincia>provintzia;*

Sos grupos GE, GI, GIA, GIO, GIU abarrant comentē sunt, non mudant: *gente > gente, giustizia > giustitzia;*

Su grupu GLI + vocale furriat in LLI: *maglione > mallione;*

Su grupu SCE, SCI furriat in ISCE, ISCI: *scena > iscena, sciroppo > isciropu;*

Su grupu GN + vocale podet abarrare comentē est o furriare in NNI: *campagna > campagna o campànnia.*

Ma faghe atenzione ca podes iscrìere **SARDIGNA** ebbia!

Artìculu determinativu	Artìculu indeterminativu
SU - SA	UNU - UNA-UN'
SOS - SAS - IS	UNOS - UNAS

SA METĂTESI

In sardu non s'impreat sa Metàtesi, francu cussos casos in ue sa metàtesi est presente in totus sas variantes comente *intreu, freàrgiu*. Sa paràula metàtesi benit dae su grecu e cheret nàrrere "trasposizione", pònnera a pustis. Duncas b'at una metàtesi cando benit mudadu s'òrdine de duos fonemas. In linguistica sa metàtesi inditat su cambiamentu de postu de literas o sillabas in una paràula. Capitat cando in una paràula bi sunt sonos chi nde tirant o nde refudant àteros.

Capitat belle semper cun sa litera "r"

lat. *pĕtra(m)* > *pedra* (*non perda*)

e *duncas*:

bidru non birdu

pradu non pardu

SA SEMI CUNSONANTE "J"

Sa semicunsonante prepalatale s'iscriet cun sa litera "j" comente in sas paràulas *maju, massaju, ruju*. Dd'agatamus belle semper in mesu ma, a bortas, dda podimus agatare a cumentzu de paràula comente in unos cantos nùmenes de geografia: (*Jugoslavia*) o de persone (*Juanni*). Naramus "semicunsonante" pro su sonu chi benit in antis de una vocale e cun custa format unu ditongu.